

Tilburg University

Structuurveranderingen in den Sovjet-Russischen export mede in verband met de economische oorlogsvoering

van Berkum, P.P.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1939

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Berkum, P. P. (1939). Structuurveranderingen in den Sovjet-Russischen export mede in verband met de economische oorlogsvoering. *Maandschrift Economie*, 5(1), 44-56.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Structuurveranderingen in den Sovjet-Russischen export mede in verband met de economische oorlogsvoering

door

Prof. Dr. P. P. van BERKUM

Het oogpunt van waaruit het vraagstuk van de Russische exportmogelijkheden hier zal worden gezien is dat der opgetreden structuurveranderingen en den invloed daarvan op de hoeveelheid, de exportcapaciteit. Ongetwijfeld zijn er aan het vraagstuk der economische oorlogsvoering nog verschillende andere aspecten verbonden, welke voor een beschouwing in aanmerking zouden komen. Er is een politiek aspect, namelijk in hoeverre het een belang voor de Sovjets zou kunnen vormen een vreemde (Duitsche) hegemonie over Europa te helpen grondvesten. Er is een belangrijk financieringsprobleem, want de Sovjet-Unie pleegt de tegenprestatie voor haar export vooruit te verlangen en hoe zal een reeds boven haar capaciteit belaste industrie als de Duitsche tijdig omvangrijke zendingen productiemiddelen kunnen transfereeren, zooals in de Duitsch-Russische crediet- en handelsovereenkomst van Aug. j.l. is gestipuleerd? Er is ten slotte de kwestie van de transportmoeilijkheden, het vervoer van massale hoeveelheden goederen over ongehoorde afstanden en over wegen, waaronder er zijn die door bevrozing of door den vijand geblokkeerd kunnen geraken.

Een afzonderlijke beschouwing van de Russische exportcapaciteit is ook daarom van belang, omdat de andere kwesties eerst te berde kunnen worden gebracht, wanneer vaststaat, in welke orde van grootte Rusland over overschotten boven de binnenlandsche behoeftevoorziening beschikt en van welken aard deze overschotten zijn. In dit verband doet het weinig realistisch aan hier en daar berekeningen gepubliceerd te zien, welke den indruk wekken, alsof de groote potentieele rijkdommen van de Sovjet-Unie zoo maar voor afscheep gereed liggen. Men zal hierbij rekening dienen te houden met het feit, dat alleen door een langdurig proces en den inzet van veel kapitaal deze rijkdommen tot een ruimer

goederenaanbod zullen kunnen rijpen. Doch vooral zal men de innerlijke dynamiek van het Sovjet-systeem in zijn calculaties dienen te betrekken, omdat deze de exportcapaciteit aan zeer bepaalde grenzen bindt.

Lenin heeft de grondregels voor deze dynamiek als het volgt vastgesteld: „Wij moeten den voorsprong behalen op de kapitalistische landen, of wij gaan ten onder. Wij hebben bij deze landen een achterstand van vijftig tot honderd jaar, wij moeten hem in tien jaren inhalen”¹⁾. Het behoorde verder tot de opvattingen van Lenin, dat het bestaan van een economisch systeem volgens socialistische beginselen in een kapitalistische wereld alleen in het nastreven van isolement mogelijkheid biedt. Slechts tijdens de reconstructieperiode en voorzoover de hulpbronnen des lands te kort schieten zou de Sovjet-Unie voor het verkrijgen van bouwstoffen en den intellectueelen bijstand voor het scheppen van een technisch hoog ontwikkelde industrie nog op de kapitalistische wereld mogen steunen.

Uit dit economische program vloeit de doelstelling van den Sovjet-handel met de buitenwereld rechtstreeks voort. De ontwikkeling, welke deze handel sedert de grondvesting van het socialistische staatsbestel, nu ruim 20 jaar geleden, heeft vertoond diende een ondersteuning te zijn van de schoksgewijze expansie van een op Amerikaansche leest geschoeide groot-industrie, welke zich in een voorheen achterlijk agrarisch gebied ging voltrekken. De opvolgende stadia dezer ingrijpende reconstructie bepaalden hoeveel en wat ingevoerd moest worden en welk gedeelte van de binnenlandsche productie voor de betaling van den import moest worden gereserveerd. In dit systeem wordt de functionneering van invoer en uitvoer geheel beheerscht door de overwegingen van de planpolitiek, rentabiliteitsgezichtspunten spelen geen rol van betekenis. De export heeft uitsluitend ten doel een voldoende hoeveelheid vreemde valuta te verwerven. Of de prijs der goederen op de buitenlandsche markten in vergelijking met dien in het binnenland gunstig of ongunstig is vormt een punt van secundair belang. Primair is de planpolitiek; om de exportcapaciteit te bepalen is het noodig deze politiek nader te bezien.

Reeds een oppervlakkige beschouwing van de ontwikkeling

¹⁾ Vgl. Zhirmunski, Soviet Export, Moskow, 1936, blz. 9.

van den Sovjet-handel laat blijken, dat de planpolitieke overwegingen van de afgelopen 20 jaren wisselend zijn geweest, daar zoowel aan de zijde van den invoer als aan die van den uitvoer groote verschuivingen zijn waar te nemen.

	Uitvoer	Invoer	Totale handelsbeweging	Uitvoeroverschot + of invoeroverschot —
1909—1913 (gemidd.)	6.513,9	4.994,1	11.508,0	+ 1.519,8
1913	6.596,4	6.022,5	12.618,9	+ 573,9
1918	35,5	460,8	496,3	— 425,9
1919	0,4	14,0	14,4	— 13,6
1920	6,1	125,7	131,8	— 119,6
1921	88,5	922,9	1.011,4	— 834,4
1922	357,4	1.181,7	1.539,1	— 824,3
1923	954,8	627,2	1.582,0	+ 327,6
1924	1.476,1	1.138,8	2.614,9	+ 337,3
1925	2.664,4	3.620,9	6.285,3	— 956,5
1926	3.173,7	3.016,5	6.190,2	+ 157,2
1927	3.267,0	3.320,5	6.587,5	— 53,5
1928	3.518,9	4.174,6	7.693,5	— 655,7
1929	4.045,8	3.857,0	7.902,8	+ 188,8
1930	4.539,3	4.637,5	9.176,8	— 98,2
1931	3.553,1	4.839,9	8.393,0	— 1.286,8
1932	2.518,2	3.083,5	5.601,7	— 565,3
1933	2.167,5	1.525,1	3.692,6	+ 642,4
1934	1.832,4	1.018,0	2.850,4	+ 814,4
1935	1.609,3	1.057,2	2.666,5	+ 552,1
1936	1.359,1	1.352,5	2.711,6	+ 6,6
1937	1.728,6	1.341,3	3.069,9	+ 387,3
1938 (8 mnd.)	1.092,6	1.153,8	2.246,4	— 61,2

Bovenstaande cijfers (in miljoenen roebels) van de Russische handelsbalans sedert de eerste jaren van de revolutie tot en met een gedeelte van 1938 en waarbij ter vergelijking eenige jaren van het tijdvak van vóór 1914 zijn opgenomen, doen zien, dat de export in de revolutiejaren practisch tot het nulpunt was gedaald. Deze periode van desorganisatie sluit ongeveer af in 1921, het jaar van de nieuwe economische politiek. Vanaf dit tijdstip tot de invoering van het eerste vijfjarenplan in 1928 neemt het waardevolume van invoer en uitvoer weer toe. De totale handelssomzet bereikt in 1930 het cijfer van 9 milliard roebel, welk bedrag het maximum is, dat onder het Sovjet-bewind kon worden behaald, doch dat nog steeds 2 milliard minder was dan het jaarlijksche gemiddelde van de vooroorlogsche jaren. De kentering treedt op in 1931. De dan beginnende benedenwaartsche richting van in- en uitvoer houdt aan tot 1936, nagenoeg dus over de geheele

tweede vijfjarenplan-periode (1933—1937). Na 1936 treedt een kleine stijging op. De laatst bekende cijfers der Sovjet-Russische statistiek wijzen niet op een voortzetting der stijging. Het geheele peil ligt ver beneden dat van de topjaren 1930—1931. Na deze jaren is het kenmerkende een ineen-schrompelende handelsbeweging. Naar de fasen van de planpolitiek ingedeeld: stilstand in de revolutiejaren, langzaam stijgend in de jaren van opbouw (N.E.P.-politiek), sterk stijgend gedurende het eerste vijfjarenplan-tijdvak, ineen-schrompelend in het tweede vijfjarenplan-periode, daarna stationair op laag niveau.

Nog een ander verschijnsel trekt in de Sovjet-Russische handelsbalanspositie de aandacht. Doordat de uitvoer sedert 1933 — het jaar waarin de tweede vijfjarenplan-periode begint — minder sterk is gedaald dan de invoer is de handelsbalans der Sovjet-Unie van sterk passief in niet onbelangrijke mate actief geworden. Dit heeft de spanningen uit de betalingsbalans weggenomen, welke in de periode der stijgende importen waren ontstaan en toen tot forceering van de exportcapaciteit en tot opnemings van dure handelscredieten aanleiding gaven.

Daar de wisselende eischen aan de exportcapaciteit gesteld beschouwd moeten worden als een uitvloeisel van de reconstructie der Russische volkshuishouding moge thans eenigszins in detail worden nagegaan, hoe deze reconstructie zich heeft voltrokken. Wij verdeelen daartoe het geheele tijdvak van het Sovjet-regiem in drie perioden; de ontwikkeling tot het eerste vijfjarenplan (1918—1928), die tijdens het eerste vijfjarenplan (1928—1933) en die tijdens het tweede vijfjarenplan (1933—1937).

Gedurende de eerste periode, welke als geheel een periode van herstel van het door den oorlog en de revoluties ontredde productieapparaat kan worden genoemd, blijven de lijnen der nieuwe orde tamelijk vaag. De buitenlandsche handel staat aanvankelijk op een ongekend laag niveau, daar allerwegen de Russische uitvoerproducten geboycot werden. Van invoer in eenigszins omvangrijke hoeveelheden kon derhalve evenmin sprake zijn. Eerst na het herstel der normale handelspolitieke betrekkingen, in 1921 met Engeland en daarna met een aantal andere staten, wordt het contact met de buitenlandsche markten levendiger. De import van productie-

middelen voor den opbouw der industrie neemt van jaar tot jaar toe, terwijl in overeenstemming daarmee de export stijgt. De grootste zaken werden gedaan met Duitschland, dat in deze jaren reeds enkele goederencredieten verleende en daarmee zijn export ondersteunde. Tegen het einde van de herstelperiode teekent zich in de samenstelling van den Russischen export het eerste resultaat van de industrialisering af. Het aandeel van de industrieproducten in den uitvoer steeg van 25,3% in 1913 tot 42,4% in 1928. Het aandeel van de agrarische producten nam een tegengesteld verloop. Van 74,4% in 1913 daalde het tot 57,6% in 1928¹⁾. De eerste schreden in de richting eener nieuwe economische structuur waren gedaan.

Het begin van het eerste vijfjarenplan luidt tevens het tijdvak van de versnelde industrialisatie en dat van de industriele hoogconjunctuur in. Ongehoorde offers werden in den vorm van restrictie van het verbruik aan de bevolking opgelegd, teneinde de kapitaalsaccumulatie met het tempo der industrialiseering gelijken tred te doen houden. De invoer van productiemiddelen steeg voortdurend en daar, in tegenstelling tot het ontwikkelingsproces van economisch jonge landen in andere deelen van de wereld, de buitenlandsche kapitaalmarkten voor Rusland gesloten bleven moesten de omvangrijke bestellingen voor de industrialisatie practisch geheel uit de opbrengst van den export worden gefinancierd.

Daar kwam bij, dat de in 1929 uitgebroken wereldcrisis de Sovjet-Unie dwong de geraamde export-hoeveelheden nog aanzienlijk te vergrooten, daar de prijzen der Russische exportproducten relatief sterker waren gedaald dan de hooggekwalificeerde buitenlandsche productiemiddelen. De planpolitiek liet zich hierdoor niet afschrikken. Uit de jaren 1929—1931 dateert het paradoxale verschijnsel, dat, bij dalende exportprijzen, door de Sovjets steeds grootere hoeveelheden goederen op de markt werden gebracht (Russische dumping). Export was dwang en men hield hem gaande in weerwil van het erbarmelijk lage levenspeil der eigen bevolking. Voedingsmiddelen werden uitgevoerd terwijl in het binnenland groot gebrek werd geleden.

Intusschen maakte de technische reconstructie snelle vor-

¹⁾ Volgens Georg Keller, Handbuch der Volkswirtschaft der Sowjetunion, Praag 1938, blz. 242.

deringen. Zoowel de structuur van den invoer als die van den uitvoer vertoonen daarvan markante kenmerken. Zooals uit onderstaande aan Keller ¹⁾ ontleende overzichten blijkt is in 1932 het zwaartepunt van den invoer in vergelijking met het

	Voornaamste invoergoederen in mill. goudroebels		
	1909-1913 ²⁾	1929	1932
Thee	58,8	28,8	7,7
Levende dieren	11,8	12,6	18,4
Huiden	33,2	39,9	7,3
Rubber	33,2	11,5	7,7
Wol	51,5	68,5	24,0
Ruwe katoen	110,3	117,2	17,8
Jute, sisal	8,8	12,7	0,5
Lompen	1,4	3,6	1,3
IJzer	8,4	33,7	78,0
IJzerwaren	17,4	29,3	43,0
Andere metalen	30,4	59,5	29,3
Ketels en machines	88,4	110,2	275,7
Landb. mach.	40,5	28,3	0,8
Electr. mach.	14,9	33,9	65,1
Apparaten	6,7	16,7	12,2
Tractoren	—	35,0	0,4
Auto's, motoren	11,9	16,1	8,4
Schepen	3,7	10,5	8,1

	Voornaamste uitvoergoederen in mill. goudroebels		
	1909—1913	1929	1932
Graan	562,0	9,3	51,7
Meel	22,4	0,4	5,6
Boter	62,3	31,0	15,8
Eieren	76,4	24,0	1,6
Conserven	—	8,4	8,4
Suiker	41,0	34,3	12,8
Pelterijen	7,2	106,6	42,3
Huiden	42,0	10,9	6,8
Vlas en vlasprod.	78,5	50,8	23,0
Katoen en Katoenprod.	33,6	44,6	51,7
Houtwaren	145,1	152,5	80,5
Aardolie	36,7	138,0	107,2
Chemische prod.	11,0	23,6	13,2
Ertsen	14,7	27,6	5,6
Asbest	1,5	5,5	2,3
Steenkool	0,9	12,4	12,4
Metaalprod.	11,1	8,0	6,2
Machines	2,8	2,4	4,8

¹⁾ Handbuch blz. 244 en 246.

²⁾ Jaarlijksch gemiddelde.

tijdvak van vóór 1914 en met dat van den aanvang van de eerste planperiode (1928) van ruwe grondstoffen verschoven naar den invoer van productiemiddelen (ketels, machines, ijzer, ijzerproducten, elektrische machines). Bij den uitvoer treedt het resultaat van de snelle industrialiseering aan den dag in de relatieve stijging van de industriele voortbrengselen en het slinkende aandeel der landbouwproducten, vroeger de basis van den Russischen uitvoer.

Gedurende deze eerste planperiode was de uitvoer, hoewel nog altijd blijvend onder het niveau van vóór 1914, de grootste sedert de vestiging van den Sovjetstaat en hij werd ook nadien niet meer overtroffen.

Na de groote krachtsinspanning op het gebied van den export, noodig teneinde aan de betalingsverplichtingen van den stijgenden invoer het hoofd te kunnen bieden, treedt in de twee vijfjarenplan-periode een gewijzigde situatie in. De voornaamste oorzaak hiervan was de vertraging in het tempo van den productiemiddeleninvoer, ten deele voortvloeiend uit het gereedkomen van de geprojecteerde industrieën, ten deele uit het zelf fabriceren van vroeger geïmporteerde producten door de eigen machineindustrie. Bovendien bereikten sommige der pas in bedrijf gestelde fabrieken, welke op massale productie waren ingericht, zooals de tractoren- en automobielfabrieken, spoedig een zoo groote capaciteit, dat zij tevens voor den export konden gaan werken. Een interessant beeld dezer even snelle als merkwaardige omwenteling geeft het volgende aan een Russische publicatie ontleende staatje¹⁾.

Producten die van invoer-tot uitvoerartikelen geworden zijn in mill. roebels	Invoer		Uitvoer		
	1909—1913 gemidd.	1927—1928	1935	1936	1937
Steenkolen	190,1	2,6	42,6	42,8	31,0
Bewerkte pelterijen	26,3	0,0	27,2	22,5	17,1
Cement	9,6	8,8	6,4	5,8	4,9
Auto's motoren	52,1	42,5	10,5	13,6	24,5
Asbest	1,3	0,9	9,9	9,1	9,1
IJzer en staal	36,8	73,4	23,4	32,9	33,0
Tractoren	—	45,8	0,2	0,4	1,1
Landb. machines	177,4	107,9	2,1	2,9	3,8
Naaimachines	37,7	13,1	1,3	1,2	1,9
Meststoffen	31,1	40,6	19,2	23,6	29,0

¹⁾ I. Korobeinikow en D. Mischustin, Der Sovjetexport in Sowjetwirtschaft und Aussenhandel, Januari 1938.

Het relatieve aandeel van de industrieproducten in den totalen uitvoer, die sedert 1927/1928 de bovenhand hadden op de agrarische uitvoerartikelen, geeft tijdens de tweede vijfjarenplanperiode een verderen voorsprong te zien ¹⁾).

	1909/13 Gemidd.	1923/24	1924/25	1927/28	1929	1932	1936	1937
Totale uitvoer	100	100	100	100	100	100	100	100
Agrarische prod.	70,6	62,9	55,8	46	38,8	31,9	20,3	27,6
Industrie prod.	29,4	37,1	44,2	54	61,2	62,1	79,7	72,4

De voortdurende afnemening van het agrarische uitvoeroverschot staat ten nauwste in verband zoowel met de onttrekking van arbeidskrachten aan den landbouw als met het ontstaan van nieuwe industrie centra met groote bevolkingsopeenhoopingen, waardoor eenerzijds het aanbod uit den agrarischen sector terugloopt en anderzijds de binnenland-sche vraag naar voedingsmiddelen krachtig toeneemt. De wijziging in de bevolkingsstructuur onder invloed van de industrialisatietendens is belangrijk geweest. De Russische census van 1939 geeft hierover de volgende cijfers: ²⁾)

	Totale bevolking	Steden	Land
1926	147.027.915	26.314.114	120.713.801
1939	170.467.186	55.909.908	114.557.278
percent toeneming	+ 15,5	+ 112,5	— 5,1

Naast het verschijnsel van afnemenden uitvoer van landbouwproducten staat dat der toeneming van den uitvoer van de nieuwe producten der grootindustrie, waardoor tot op zekere hoogte een compenseerende werking ontstaat, terwijl mede een belangrijk gevolg van de opgetreden structuurwijzigingen is geweest het in veredelden vorm uitvoeren van producten, wtlke vroeger in ruwen staat werden geëxporteerd. Dit laatste slaat vooral op den export van vlas, hout, pelterijen en aardolie.

Alles tezamen genomen kan men zeggen, dat tegen het einde van het tweede vijfjarenplan de Sovjetexport in een ander stadium is getreden. Niet alleen is zijn structuur in overeenstemming met de voortschrijdende binnenlandsche industria-

¹⁾ Sovjetwirtschaft und Aussenhandel, Januari 1938, blz. 12.

²⁾ The Economist van 16 September j.l.

lisatie volkomen gewijzigd, doch bovendien stelde hij, ondanks inkrappend handelsvolume, ertoe in staat, hetgeen voordien met de grootste krachtinspanning niet mogelijk bleek, een overschot te bereiken boven wat voor betaling van den invoer noodig was. Dit laatste had weer tengevolge, dat, zonder het evenwicht van de betalingsbalans in gevaar te brengen, de tot financiering van den import hier en daar opgenomen goederencredieten vlot afgewikkeld konden worden, wat de credietwaardigheid van de Sovjet-Unie in het internationale verkeer zeer ten goede is gekomen.

Financiering van den import door middel van goederenwissels — de bekende Russenwissels — kwam steeds zeer duur uit, een effectieve rente van 10-12% was geen zeldzaamheid. In 1937 braken de Sovjets met dezen credietvorm, voortaan betaalden zij contant, waarbij terloops zij aangeteekend, dat Sovjet-Rusland, met het oog op de investeringen van langdurigen aard in nieuwe industrieën, zeker gebaat zou zijn geweest met lang crediet. De geschiedenis der geannuleerde oude Russische staatsschuld vormde hiervoor echter een hinderpaal. Een halve oplossing, daar zij geen volledige aanpassing van investerings- en credietvorm brengt, lag in de financieringscredieten van 5-jarigen looptijd, welke de Sovjet-Unie sedert 1935 van enkele staten tegen een rentestand van 5—6% verkreeg ¹⁾.

Uit een oogpunt van economische oorlogsvoering is de gewijzigde economische structuur, mocht de Sovjet-Unie zelve tot de krijgsvoerende partijen gaan behooren, stellig een niet te onderschatten voordeel, doch het is evenzeer duidelijk, dat de economische steun, welke Sovjet-Rusland hetzij als oorlogspartij, hetzij ingeval van neutraliteit aan eventueele verdragspartners kan verleen, juist uithoofde van die structuurverandering in sterke mate een vermindering heeft ondergaan.

Dit moge met enkele voorbeelden, waaruit blijkt hoezeer de exportcapaciteit tengevolge van de verschuivingen in de binnenlandsche behoefte is achteruitgegaan, nog nader worden aangetoond.

¹⁾ Een Duitsch crediet in 1935 van 200 millioen mark, in Augustus j.l. verstrekte dit land een evengroote leening; in 1935 een Tsjecho-Slowaaksch crediet van 250 millioen Kronen; in 1936 een Engelsch crediet van 10 millioen pond sterling.

Geen producten zijn voor een in oorlog zijnden Russischen bondgenoot wellicht belangrijker dan graan en petroleum, producten, welke Rusland steeds in grooten omvang heeft uitgevoerd, zoodat deze goederen zich als voorbeeld goed leenen.

Vroeger gold Rusland als de graanschuur van Europa. Vóór 1914 kwam een vierde van den wereldtarweuitvoer, bijna de helft van den roggeuitvoer en meer dan drie vierde van den wereldgerstuitvoer uit Rusland. Onder het Sovjetbewind is het graanaanbod uit Rusland een te verwaarloozen factor geworden. Andere landen, Canada, Argentinië, de Vereenigde Staten en Australië hebben Ruslands plaats op de wereldmarkt ingenomen. Dat de bestaande Russische exportpositie van graan niet meer met de vroegere te vergelijken valt blijkt uit de volgende uitvoercijfers in 1000 ton ¹⁾:

Soorten	Gemidd. 1909—1913	Gemidd. 1923—1924 1927—1928	Gemidd. 1929—1932	Gemidd. 1933—1937
Tarwe	4.239	554	1.395	516
Rogge	655	416	544	122
Gerst	3.718	326	682	333
Haver	1.088	54	191	88
Mais	763	145	118	52
Totaal	10.463	1.495	2.930	1.111

De grootste graanuitvoer van Sovjet-Rusland dateert uit de jaren 1929—1932. Het waren de Russische hongerejaren. Graan werd, bij hongersnood der eigen bevolking, op de internationale markt tegen dumpingprijzen verkocht, daar men tot elken prijs deviezen noodig had. In de tweede vijfjarenplan-periode is de groote inzinking gekomen. De invoerbehoefte van industriele investeringsgoederen was toen over haar hoogtepunt heen en daarmee verdween de dwang tot export. Graan, dat tot dusver op geforceerde wijze als sluitpost op de betalingsbalans had gefungeerd, kon thans weer voor de betere voedselverzorging van de eigen bevolking gereserveerd blijven. Geenszins is de achteruitgang van den graanexport aan een achteruitgang in de productie toe te schrijven. Deze toch werd aanmerkelijk uitgebreid ²⁾. De ver-

¹⁾ K. Rubinstein, Der Getreideexport der Ud.S.S.R., in Sovjetwirtschaft und Aussenhandel, Januari 1938, blz. 31.

²⁾ Vgl. de gegevens van het Intern. Landbouwinstituut te Rome in Economische Voorlichting van 28 Juni en 28 Juli j.l.

houding van de dalende exportcijfers en de stijgende productie geven eerst goed aan welke omwenteling in het afzetgebied der Russische voedselproductie heeft plaatsgegrepen. Terwijl in 1913 nog 13,6% van de graanproductie werd uitgevoerd, bedroeg dit cijfer in 1938 slechts 1% ¹⁾).

De export van aardolie-producten is evenmin aan de zuigkracht van de gestegen binnenlandsche behoefte ontkomen. Het tijdvak 1929—'32 was, evenals voor graan, een recordtijdvak voor Russische olie. Ook hier dreef deviezennood tot geforceerden export. In 1932 vormde de uitvoer van Russische aardolie en derivaten daarvan 7,5% van den Engelschen-, 15% van den Franschen-, 25% van den Duitschen-, 15% van den Italiaanschen- en 12% van den Belgischen invoer der onderhavige producten. Over het eerste halfjaar van 1938 waren deze cijfers gedaald tot resp. 2,4%, 1,4%, 2,6%, 0,3% en 7,6% ²⁾). Gedurende het tussenliggende tijdvak nam de Russische aardolieproductie belangrijk toe. Bedroeg in 1932 de uitvoer nog 28,5% van de productie, in 1938 bedroeg het uitvoerpercentage nog maar 3,1% ³⁾).

Uit deze cijfers blijkt tweeërlei. Zij toonen in de eerste plaats aan in welk een snel tempo Rusland als olieleverancier op de internationale markt aan betekenis heeft ingeboet, in de tweede plaats, dat de binnenlandsche behoefte voortvloeiend uit de snelle industrialiseering, de mechanisatie van den landbouw, de sterke uitbreiding van leger en luchtvaart een krachtig stijgende lijn moet hebben vertoond. Naar het oordeel van deskundigen bezit Rusland nog een groote potentieele productiemogelijkheid, doch het moet twijfelachtig worden geacht, gezien de stijgende eigen behoefte en de betrekkelijk matige progressie van de productie in de afgelopen jaren (gevolg onder andere van ondoelmatige organisatie) of de exportcapaciteit van dit voor de oorlogsvoering zoo belangrijke artikel kan worden vergroot.

De hier gegeven voorbeelden van toenemende concentratie op de eigen markt: graan voor de categorie der voedingsstoffen en olie voor de groep industriele grondstoffen, zijn

¹⁾ Vgl. de gegevens van het Intern. Landbouwinstituut te Rome in Economische Voorlichting van 28 Juni en 28 Juli j.l.

²⁾ Internationale Petroleum Korrespondenz, 14 Oct. 1938, Russlands Oel-ausfuhr im Schwinden.

³⁾ Neue Zürcher Zeitung, 12 Sept. 1939. Russland als Oelliferant.

typeerend. Van verdere details kan worden afgezien, daar de uitvoeroverschotten die een stijgende tendens vertoonden, uitgezonderd enkele goederen zooals mangaanerts en houtproducten, toch beneden het peil blijven, waarop zij een factor van importantie zouden kunnen zijn.

Een enkele opmerking moge worden gemaakt over de inderdaad zeer in beteekenis toegenomen Russische goudproductie. Men is het in deskundige kringen er vrijwel over eens, dat er, ondanks de schaarsche gegevens welke de sovjet-Unie over haar goudproductie verstrekt, toch voldoende aanwijzingen bestaan waaruit tot een opmerkelijke verhooging dezer productie kan worden geconcludeerd. In de vele in omloop zijnde ramingen, waarvan er twee hieronder volgen, blijken wel de absolute cijfers (in 1000 K.G.) zeer uiteen te loopen, echter niet de sterke progressie van de productie als zoodanig.

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Productiecijfers volgens Bank voor Intern. Betalingen ¹⁾	46,7	51,5	60,3	84,0	120,0	138,8	160,9	160,7	160,7
Productiecijfers van Golowatscheff ²⁾	53,0	63,0	73,7	105,0	151,2	187,5	236,0	242,5	—

In geen land is de goudproductie met zulke sprongen omhooggegaan dan in de Ud.S.S.R. Van 1930 tot 1936 werd de productie verviervoudigd. In de laatste jaren trad echter stagnatie op en blijven de werkelijke uitkomsten zeer ten achter bij de planpolitieke normen. Na Zuid-Afrika is Rusland momenteel het land met de grootste goudproductie. Overigens heeft vergelijking met andere landen weinig zin, daar in Rusland de rentabiliteit geen rol in de goudproductie speelt, doch alleen de planpolitieke noodwendigheden dit doen. Deze laatste wijzen het goud de bestemming van nivelleeringspost op de betalingsbalans toe, een functie, welke in beteekenis is toegenomen nu de traditioneele uitvoerposten, graan en petroleum, weinig steun aan de betalingsbalans meer verleen, terwijl anderzijds de aflossing van de opgenomen buitenlandse credieten bij gebrek aan exportcapaciteit meermalen in den vorm van goudtransfer heeft plaatsgehad en ook in de

¹⁾ Jaarverslag 1938/39, blz. 61, na omrekening in 1000 K.G.

²⁾ W. von Golowatscheff, Goldprodukten, Goldaussenhandel und Goldreserven der Ud.S.S.R. in Ost-Europa Markt, Sept., Oct., Nov. 1938.

toekomst op goud beslag zal leggen. Voorts dient het Russische goud tot vorming van noodzakelijke valutareserves. Het lijkt weinig waarschijnlijk, dat Rusland, anders dan tegen goederenleveringen, aan eenig land goud, b.v. in den vorm van een goudcrediet, zou kunnen of willen afstaan.

De conclusie, welke uit het bovenstaande voortvloeit, is, dat de speculaties op een aanzienlijke economische hulpverlening door Rusland aan verbonden staten groot gevaar loopen ijdel te zullen blijken. De richting toch waarin de Russische economische structuur zich in de laatste decennia heeft ontwikkeld heeft een groote reductie van de uitvoercapaciteit teweeggebracht en dit belet Rusland, met name op het gebied van voedingsmiddelen en industriele grondstoffen, de plaats in te nemen, die het vroeger op grond van zijn karakter als overheerschend niet-industrieel land bezat.

De tendenzen van industrialisatie en economische zelfvoorziening hebben in de afgelopen jaren ook buiten Rusland krachtig om zich heen gegrepen, men denke aan de landen van het nabije Oosten en de Zuid-Amerikaansche staten, doch nergens voltrok het proces van transformatie zich zoo grondig en zoo snel als in de Sovjet-Unie. Het is waar, dat al deze landen van de hoogkapitalistische industrielanden in menig opzicht, vooral ten aanzien van intellectueele hulp en voorlichting, technische nieuwigheden en kapitaal, afhankelijk blijven, doch deze afhankelijkheid bestaat, wat Rusland betreft, nog slechts in verzwakte mate. Er is daarom ook geen dwang meer tot export, zooals in de eerste tijdvakken van de reconstructie.

Dit beteekent niet, dat Rusland zich voortaan geheel op zichzelf zal gaan terugtrekken. Doch wel, dat de natuurlijke economische orientatie van Rusland als opkomend industrieland niet op de West-Europeesche hoogkapitalistische landen zal gericht zijn, maar op de groote zich nog in het beginstadium van economische ontwikkeling bevindende landen van het nabije en verre Oosten en van den Balkan. Hier vindt de Sovjet-Unie een afzetgebied voor hare nieuwe industriele producten, welke zij reeds in groote hoeveelheid levert als tractors, rails, spoorwegmateriaal, elektrische machines en apparaten, kunstmeststoffen, textielgoederen enz. De lijn der economische aspiraties volgt hier die van de politieke invloedsferen. Het zal moeilijk zijn deze lijn in een andere richting om te buigen.